

Medieplan Legimus (2022)

Dokumentattribut	Information
Dokumentägare	Anders Jaderup
Senaste ändringsdatum	2022-06-30
Diarienummer	MTM 2022/129

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	3
2 Medieplansstrategierna – en sammanfattning	3
3 Legimus – vårt digitala bibliotek	3
4 Våra användare	4
5 Beståndet i Legimus	4
6 Gallring	6
7 Vad ligger utanför MTM:s uppdrag.....	6
8 Skön- och allmän facklitteratur, vuxna	6
9 Barn- och ungdomslitteratur	9
10 Kurslitteratur universitet och högskola	11
11 Språklig mångfald.....	11
12 Teckenspråk	12
13 Prioriterade utvecklingsområden	13
Bilaga 1 – Fördelning inom beståndet	14
Bilaga 2 – Riktlinjer för urval på kulturanslaget.....	16
Bilaga 3 – Beskrivning av MTM:s medier i Legimus	17

1 Inledning

Med användaren i fokus arbetar Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, för att främja tillgänglig läsning. Förutom att vara ett kunskapscentrum för tillgänglig läsning i samhället ingår det i vårt uppdrag att framställa och tillhandahålla litteratur i tillgängligt format för personer med läsnedsättning, detta enligt 17-17 f §§ i Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

För att framställa och tillhandahålla tillgängliga medier har MTM anslag från Kulturdepartementet och Utbildningsdepartementet. Anslaget från Kulturdepartementet finansierar framställning av böcker för berättigade personer via skol- och folkbiblioteken och anslaget från Utbildningsdepartementet finansierar framställning av böcker till studerande på universitet och högskola.

2 Medieplansstrategierna – en sammanfattning

Medieplan Legimus ska fungera som ett stöd i det strategiska arbetet med urval och produktionsbeslut av medier. Tidsperspektivet i medieplanen är treårigt (2021–2023), men relevanta delar revideras årligen (föreliggande version gäller för 2022).

Huvudpunkterna i urvals- och produktionsarbetet är:

- Alla ska ha möjlighet att läsa på sina villkor och personer med syn- eller läsnedsättning har rätt till ett lika fullgott biblioteksbestånd som personer utan sådan nedsättning.
- Det är alltid användarnas behov som står i fokus och som vi utgår ifrån i vårt arbete med urval och produktionsbeslut.
- Vi strävar efter kvalitet, bredd och allsidighet i beståndsutvecklingen och i byggandet av vår digitala bibliotekssamling.
- Inläsningsförslag från användarna utgör en stor del av produktionen, men eftersom vi inte kan producera allt beaktas förslagen bland annat utifrån efterfrågan, spridning och ekonomiska förutsättningar.

3 Legimus – vårt digitala bibliotek

Legimus är MTM:s digitala bibliotek, en unik bibliotekskatalog med tillgängliga medier och en spegling av såväl folkbibliotekens som forskningsbibliotekens bestånd. Det är användarna och deras behov som står i fokus i beståndsutvecklingen.

Beståndet präglas av de inkommande inläsningsförslagen och beställningarna. Under år 2021 inkom förslag på cirka 2 900 unika titlar. MTM:s bibliotekarier ser till att det finns en balans i utbudet; vi producerar

både smala titlar för personer med specialintresse och breda titlar för användarna i stort.

Legimus finns i två versioner: dels en webbplats med adressen www.legimus.se och dels en app med namnet Legimus som kan laddas ner till surfplattor och smarta telefoner. Det är via webbplatsen eller appen som användarna lånar och/eller beställer böcker. Användare är både biblioteken som förmedlare och låntagare som har egen inloggning till Legimus. Via webbplatsen kan biblioteken också skicka in användarnas önskemål till MTM om titlar att producera.

På webbplatsen Legimus.se finns talböcker, e-text, punktskriftsböcker och teckenspråkig litteratur tillgänglig. Där finns även en stor mängd lästips och artiklar som inspiration för såväl bibliotekarier som användare; punktskriftsböcker beställs för hemleverans och övriga laddas ner eller läses strömmande. I appen Legimus finns alla talböcker tillgängliga för lån och läsning i mobil eller surfplatta.

4 Våra användare

Alla som har en funktionsnedsättning som ger en nedsatt förmåga att läsa tryckt text (enligt kraven i 17-17 f § upphovsrättslagen) kan få ett konto i Legimus; uppskattningsvis handlar detta om ungefär sex procent av Sveriges befolkning.

Studierande på högskola och universitet kontaktar biblioteket på lärosätet, övriga låntagare kontaktar sitt lokala folkbibliotek och får där hjälp att skapa ett konto. Elever i grund- och gymnasieskolan kan även få konto genom skolbiblioteket.

Personer med synnedsättning som läser punktskrift behöver inte gå via ett bibliotek utan kan kontakta MTM direkt för konto och lån av punktskriftsböcker.

Målgrupper som har särskilda lässvårigheter, till exempel på grund av en intellektuell eller kognitiv funktionsnedsättning, är ofta hjälpta av lättlästa texter. Detta kan även gälla för ovana läsare och läsare som håller på att lära sig svenska. Har dessa läsare också en funktionsnedsättning som gör det svårt att läsa tryckt text behöver de lättlästa böcker som talbok eller punktskrift.

5 Beståndet i Legimus

I den digitala bibliotekskatalogen Legimus finns närmare 150 000 olika titlar fördelade på talböcker, punktskriftsböcker, e-textböcker samt teckenspråkig litteratur. Samlingen utökas varje år med runt 4 500 nya titlar. De allra flesta av dem produceras av MTM och en mindre del förvärvas från andra

producenter, exempelvis andra myndigheter. Här finns även böcker från Synskadades riksförbund, lokala inläsningar från region- och länsbibliotek samt utländska böcker från systerbibliotek och organisationer runt om i världen.

5.1 Fördelning inom beståndet

Nedan finns tabeller som visar ungefärlig fördelning av titlar i Legimus (så som det såg ut i början av år 2022). Antalet som redovisas omfattar både kultur- och utbildningsanslaget. En och samma titel kan finnas i flera olika medietyper. Den stora andelen litteratur för vuxna beror på att de böcker som produceras på utbildningsanslaget nästan uteslutande är facklitteratur för vuxna; av talböckerna som produceras inom ramen för Kulturanslaget utgör varje år barn- och ungdomslitteraturen 25 procent.

Fördelning på medietyp

Medietyp	Fördelning i procent
Talbok (med och utan text)	88 %
Punktskrift	10 %
E-text	2 %
Teckenspråk	<0,1 %

Fördelning på vuxen- och barnlitteratur

Kategori	Fördelning i procent
Vuxen	84 %
Barn	16 %

Fördelning på fack- och skönlitteratur

Kategori	Fördelning i procent
Fack	53 %
Skön	47 %

Fördelning på språk

Språk	Fördelning i procent
Svenska	80 %
Engelska	14 %
Övriga språk	6 %

För mer detaljerade tabeller, inklusive tabell över antal titlar på alla språk som finns representerade i Legimus, se bilaga 1.

6 Gallring

Facklitteratur inom vissa ämnen gallras regelbundet. Böckernas som tas bort ur katalogen ersätts med en nyare eller mer aktuell bok inom samma ämne. Gamla upplagor ersätts eller kompletteras med senast utkomna upplaga. De finns dock kvar och kan hämtas upp vid förfrågan. Även gallring av barn- och ungdomslitteratur sker på dessa villkor. I vissa fall gallras också äldre titlar med kvalitetsbrister.

7 Vad ligger utanför MTM:s uppdrag?

- Läromedel: Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, ansvarar för läromedel för förskola, grundskola, gymnasium, KOMVUX och SFI.
- Privata utbildningar: Vid privata utbildningar är det utbildningsarrangören som har ansvar för att anpassa kurslitteratur.
- Arbetslitteratur: Personer som behöver tillgänglig litteratur i sin yrkesutövning kan söka finansiering från Försäkringskassan eller Arbetsförmedlingen.
- Uppdragsutbildning: Utbildningsanordnaren ansvarar för att anpassa den efterfrågade litteraturen.
- Myndighetsinläsningar: Enskilda myndigheter har i uppdrag att själva tillgängliggöra sitt material.

8 Skön- och allmän facklitteratur, vuxna

Enligt bibliotekslagen ska biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ”verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning” samt ”främja litteraturens ställning”. Precis som personer utan läsnedsättning ofta kan hitta boken de letar efter på sitt lokala folkbibliotek är det MTM:s ambition att ha ett så stort och brett utbud i Legimus att personer med syn- eller läsnedsättning så ofta som möjligt kan hitta boken de letar efter utan att behöva lämna ett produktionsförslag.

Beståndet av skön- och allmän facklitteratur för vuxna ska kännetecknas av såväl bredd och allsidighet som kvalitet. Urvalet ska präglas av god omvärldsbevakning och en så god framförhållning som möjligt för att svara upp mot våra användares önskemål och behov. Urvalsarbetet ska ske utan inskränkningar utifrån ideologiska, politiska eller religiösa utgångspunkter.

8.1 Urval inkomna talboksförslag

Låntagare kan föreslå nya talböcker via sitt lokala bibliotek. Bibliotekarier på MTM utreder varje enskilt förslag och fattar beslut om inläsning eller

inte. Bedömningen görs i flera steg. I första steget tittar bibliotekarierna på om den föreslagna boken går att anpassa:

- Gäller förslaget en offentliggjord bok?
- Finns det en förlaga/ett produktionsunderlag att införskaffa – genom att efterfråga förlagsfil från utgivande förlaget, alternativt köpa eller låna tryckta boken?
- Fungerar boken som talbok? Exempel: böcker med enbart bilder fungerar inte att läsa in och en del tecknade serier går heller inte att anpassa till ett tillgängligt format.

I andra steget tar urvalsbibliotekarierna hänsyn till flera aspekter. Myndigheten har begränsade resurser och kan inte producera alla inkomna förslag. I urvalet av böcker att producera utgår MTM ifrån följande kriterier (se vidare i bilaga 2 – riktlinjer för urval på kulturanslaget):

- Popularitet – boken bedöms av myndigheten vara intressant för en bred grupp av läsare eller är önskad av flera användare av MTM:s produkter och tjänster.
- Aktualitet – bokens författare eller ämnet bedöms av myndigheten vara aktuellt.
- Bredd – boken bedöms av myndigheten behandla ett ämne som saknas eller är bristfälligt representerat i samlingen.

8.2 Urval inkomna punktskriftförslag

Förslag på produktion av punktskriftsböcker inkommer främst genom Punktskrifts- och prenumerationservice. Eftersom MTM har ett särskilt uppdrag att främja punktskriften och punktskriftsläsningen avslås dessa förslag endast om det inte är möjligt att ordna produktionsunderlag eller om bokens form gör att den inte passar som punktskrift, till exempel om det finns många bilder som är bärande för att kunna tillgodogöra sig innehållet.

8.3 Specialproduktioner i punktskrift

Specialproduktioner av punktskrift för vuxna läsare utgörs bland annat av böcker för lästräning, dels för personer som lär sig läsa punktskrift, dels för punktskriftsläsare som vill lära sig läsa på svenska. Dessa produktioner består då ofta av både text och inläsning. Vi behöver framöver utreda behovet av att utveckla beståndet av lättläst litteratur som punktskrift. Specialproduktioner kan också vara böcker för att lära sig spela ett instrument, musiknoter, stickbeskrivningar, språkkurser och liknande som oftast görs på efterfrågan av användare.

8.4 Urval lättläst

Böcker med lättläst text är anpassade till målgrupper som har särskilda lässvårigheter, till exempel på grund av en intellektuell eller neuropsykiatrisk

funktionsnedsättning eller på grund av demens. Det kan också röra sig om ovana läsare eller läsare som håller på att lära sig svenska. Har dessa läsare också en funktionsnedsättning som gör det svårt att läsa tryckt text behöver de lättlästa böcker som talbok eller punktskrift.

Utbudet av lättlästa böcker i Sverige växer. Idag finns det flera förlag som är specialiserade på lättläst litteratur, däribland LL-förlaget som är en del av MTM. Alla titlar som LL-förlaget ger ut finns tillgängliga som talbok med text i Legimus, därutöver är det angeläget med ett brett urval av titlar från övriga lättlästförlag. Detta gäller såväl skönlitteratur som allmän facklitteratur.

I Legimus finns ett litet bestånd av lättläst litteratur som punktskrift och som punktskrift för lästräning. Ambitionen är att i samarbete med exempelvis Synskadades riksförbunds kursverksamhet, skolor och syncentraler se över behovet och utveckla beståndet.

8.5 Urval nyproduktioner

Att talböckerna i Legimus samling är av god kvalitet är viktigt för MTM. En del av samlingen utgörs av äldre inläsningar varav många är överförda från kassett. Dessa är gjorda utifrån de tekniska förutsättningar som fanns då. Av titlar som fortfarande är aktuella och läses av många, till exempel klassiker, kan det vara aktuellt att göra nya produktioner om kvaliteten på de äldre inläsningarna bedöms vara bristfällig. I vissa fall gallras också äldre titlar med kvalitetsbrister.

8.6 Tidigt urval och samtida utgivning

Precis som att nytgivna populära titlar snabbt finns tillgängliga att låna på landets folkbibliotek är det MTM:s ambition att nytgivna populära titlar ska finnas tillgängliga i Legimus så snabbt som möjligt. Det handlar om likvärdigheten, att personer med syn- eller läsnedsättning har rätt till samma biblioteksstandard som personer utan syn- eller läsnedsättning.

Genom att bevaka de svenska bokförlagens kommande utgivning kan MTM:s bibliotekarier initiera produktion av populära titlar redan innan det inkommit förslag från en användare och därigenom öka chansen till samtidighet, det vill säga att exempelvis en talbok blir tillgänglig i Legimus samtidigt – eller så tätt inpå som möjligt – som den tryckta boken ges ut. Den främsta fördelen med detta är självfallet att våra användare får snabbare tillgång till ny, populär och omtalad litteratur.

8.7 Lokala inläsningar

En del förslag gäller böcker av lokal karaktär, i sådana fall händer det att MTM inte initierar produktion utan i stället hänvisar till region- och länsbibliotek för inläsning.

9 Barn- och ungdomslitteratur

MTM:s unga läsare är en grupp med väldigt skiftande behov. De behöver allt från lästräningsböcker till omfattande ungdomsböcker, både som talbok och som punktskrift. Bland läsarna av barn- och ungdomslitteratur finns också punktskriftsläsande föräldrar som läser för sitt seende barn.

MTM:s samling av barnlitteratur är främst tänkt att ersätta det som barnen själva inte kan ta till sig genom tryckt text. Av den anledningen producerar MTM sällan bilderböcker som talbok, eftersom dessa oftast är högläsningböcker. När det gäller barnböcker som punktskrift är det däremot väldigt viktigt att det finns barn- och ungdomslitteratur som en punktskriftsläsande vuxen kan läsa för ett seende barn.

Cirka 25 % av den årliga produktionen av talböcker ska bestå av barn- och ungdomslitteratur. För punktskriftsböcker är motsvarande siffra ca 30 %.

9.1 Urval

MTM:s produktion av talböcker och punktskriftsböcker bygger till stor del på inkomna förslag. Då väldigt få förslag på barn- och ungdomslitteratur skickas in till myndigheten (se bilaga 2), görs en stor del av urvalet av barn- och ungdomsbibliotekarien som arbetar med bevakning av utgivningen. Beståndet ska i hög grad spegla det bestånd som finns på barn- och skolbibliotek.

Barn- och ungdomslitteratur produceras i stor sett alltid som talbok med fulltext och mänskligt tal för att nå högsta nivå av tillgänglighet i böckerna. Undantaget är så kallad "nostalgiläsning", där en vuxen läsare önskar läsa böcker från barndomen. MTM strävar efter att klassiker och äldre barnböcker som fortfarande läses mycket ska finnas som talbok med fulltext. Därför kan nyproduktioner av dessa göras.

Barnböcker där bilderna har stor betydelse för berättelsen, eller som består av serierutor, tilldelas på Legimus ämnesordet "Skönlitteratur för seende". Faktaböcker med ett upplägg som är svårt att förstå utan bildstöd tilldelas på Legimus det motsvarande ämnesordet "Facklitteratur för seende".

MTM:s samlingar av barn- och ungdomslitteratur ska ha en bred representation. Barn med syn- eller funktionsnedsättningar är sällsynta i litteraturen och det är viktigt att dessa finns representerade i MTM:s samling. En bred representation är generellt viktigt i urvalsarbetet av barn- och ungdomslitteratur.

Ett brett bestånd av faktaböcker är en viktig del av samlingen. Många faktaböcker har en utformning som gör dem komplicerade att göra tillräckligt tillgängliga för barn som behöver talböcker. Exempel på detta är faktarutor, bilder där text och bild flyter samman eller text ovanpå bilderna. Ett extra fokus behövs därför i urvalet av faktaböcker.

9.1.1 Lättläst

MTM:s samling av barn- och ungdomslitteratur ska innefatta ett brett utbud av lättlästa böcker, både som talbok och i punktskrift. Lättlästa böcker, både skönlitteratur och facklitteratur, ska finnas för barn och unga i alla åldrar.

9.1.2 Samtida utgivning

Samtidighet är av högsta vikt i produktionen av barn- och ungdomslitteratur, då barns läslust ofta väcks i stunden, och de vill läsa samma böcker som kompisarna. Av denna anledning görs en stor del av det förberedande urvalsarbetet i god tid innan boken publiceras. MTM bör arbeta mot en ökad samtidig tillgång till barn- och ungdomslitteratur.

9.2 Specialproduktioner i punktskrift

MTM producerar specialproduktioner av främst bilderböcker i punktskrift. Dessa vänder sig, beroende på format, antingen till en punktskriftsläsande vuxen som läser för ett seende barn eller till barn som själva läser punktskrift.

Urvalet till dessa görs i en grupp bestående av barn- och ungdomsbibliotekarie, pedagog och punktskriftsspecialister.

Samlingen bör bestå av både populära, nya böcker och barnboksklassiker med välkända figurer. Begränsningar i vilka böcker som lämpar sig som punktskriftsbilderbok finns bland annat i bokens form och upplägg. Bilderna bör inte gå över hela uppslag, både text och bildbeskrivningar ska rymmas i punktskrift utan att boken blir för otymplig och berättelsen måste gå att förstå utan stöd av bilderna. Urvalsarbetet är därför tydligt förankrat i den tryckta boken.

MTM producerar årligen tre taktila collageböcker. Åtminstone en av de tre böckerna bör vara om en känd barnboksfigur. Minst en av böckerna ska innehålla tecken som stöd. Ibland görs samproduktioner med systerorganisationerna NLB och Celia.

Varje år produceras ett antal lästräningsböcker i punktskrift där originalboken finns med på pärmens insida, så att en seende vuxen kan hjälpa och guida barnet genom lästräningen. Lästräningsböcker görs också för äldre barn.

MTM producerar faktaböcker i punktskrift med taktila svällpappersbilder. Ett urval ur en given bok behöver ofta göras, då punktskriftsboken annars skulle bli allt för omfattande.

10 Kurslitteratur universitet och högskola

MTM producerar kurslitteratur för studenter med läsnedsättning utifrån de beställningar som universitet- och högskolebibliotek gör i samråd med en student. Kurslitteraturen finns tillgänglig i Legimus så även om en viss titel lästs in som talbok åt en enskild student kan alla MTM:s användare ta del av den. En stor del av kurslitteraturen läses in med syntetiskt tal, men i de fall det behövs görs en inläsning av en mänsklig röst.

Biblioteket beställer tal-, e-text- eller punktskriftsböcker i de fall boken är obligatorisk kurslitteratur på en kurs där studenten är antagen. En högskola kan också föreslå kurslitteratur som ingår i kommande kurser där det förväntas att en eller flera studenter med läsnedsättning kommer att studera. Detta görs även genom MTM:s omvärldsbevakning. På så sätt kan MTM erbjuda ett utbud av aktuell kurslitteratur, så kallad Klart till kursstart.

Beställningar avslås i princip aldrig medan förslag (Klart till kursstart) bedöms utifrån samma urvalskriterier som böcker producerade inom ramen för kulturanslaget.

För kurslitteratur finns särskilda skäl till avslag:

- Titeln finns som fritt tillgänglig PDF och kan läsas med talsyntes i dator. Samråd sker med biblioteket/studenten om detta kan fungera.
- Kompendier och artiklar som används i utbildningen läses in av högskolan lokalt. Undantaget detta är material till punktskriftsläsande studenter där MTM kan producera kompendier i punktskrift och e-text.
- MTM producerar inte e-text om titeln redan finns anpassad till talbok. Undantag görs för punktskriftsläsande studenter. Däremot görs talbok även om titeln redan finns som e-text.
- Lagboken och FAR. Sveriges rikets lag och FAR (regelverk för revisorer m.fl.) finns i tillgängligt elektroniskt format på Lagrummet och FAR online.

11 Språklig mångfald

Bokbeståndet i Legimus ska i möjligaste mån motsvara användarnas behov även på andra språk än svenska och engelska. Utbudet domineras av talböcker. Böcker skrivna med latinskt alfabet produceras som talbok med text, övriga endast med ljud. Det finns potential att utöka beståndet av titlar i punktskrift och att på sikt producera böcker med andra alfabet som talbok med text.

11.1 Målgrupp

Det är inte tillåtet att samla in statistik över hur många personer i Sverige som talar ett visst språk. Målgruppen är bred och omfattar exempelvis:

- Läsare som är utrikes födda.
- Inrikes födda med utrikes födda föräldrar.
- Svenskar med *en* utrikes född förälder.
- Talare av de nationella minoritetsspråken.
- Personer med svenska som modersmål men som också har behov av litteratur på andra språk, för nöjesläsning eller i arbete och studier.

11.2 Urval och produktion

Faktorer som har betydelse för urvalet av böcker är exempelvis:

- Demografiska uppgifter om läsare och talare av respektive språk.
- Hur bokutgivningen på respektive språk ser ut.
- Tillgången till produktionsunderlag.
- Tillgång till inläsare.
- Utlåningsstatistik.
- Det som framkommer i dialog med förmedlare och användare.

Beståndet utökas huvudsakligen genom egen produktion men även genom förvärv, samtligt med utgångspunkt i MTM:s riktlinjer för urval. Huvuddelen av urvalet görs av MTM. Inläsningsförslag är välkomna men sällsynta.

11.2.1 Fokusspråk

Eftersom produktionen är förhållandevis liten tar det tid att bygga upp ett bestånd. Därför prioriterar MTM, utöver de nationella minoritetsspråken, ett antal språk, "fokusspråk". Det gäller språken arabiska, persiska inklusive dari, somaliska, kurdiska och tigriska. Samma fokusspråk kan komma att prioriteras under en längre tidsperiod, men väljs utifrån faktorerna i 11.2.

11.2.2 Internationella samarbeten

MTM kan förvärva titlar som redan är producerade i tillgängligt format och nyttjar möjligheten när det är möjligt. Viktiga är de nordiska systermyndigheterna (danska NOTA, finska Celia, norska NLB och isländska Hljóðbókasafn) samt ABC Global Book Service.

12 Teckenspråk

I MTM:s förordning står att myndigheten ska "främja teckenspråkig litteratur". Det gör vi idag genom att erbjuda teckenspråkiga titlar i Legimus. Det rör sig främst om barn- och ungdomsböcker, men det finns också ett litet antal titlar för vuxna. Den litteratur på teckenspråk som finns i Legimus producerades av Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, fram till 2014. Böckerna är i dvd-format och lånas på det lokala biblioteket.

Som ett resultat av det pilotprojekt som genomförts för att utreda förutsättningarna för produktion och distribution av teckenspråkig litteratur

har MTM gjort två samproduktioner tillsammans med SPSM. Böckerna kan antingen läsas med hjälp av dvd-spelare kopplad till en tv-apparat, eller i dator med exempelvis Windows Media Player eller WinDVD.

13 Prioriterade utvecklingsområden

- **Ungdomslitteratur på engelska.** MTM får få förslag på ungdomsböcker, men av de som inkommer är många titlar på engelska. MTM ska i hög utsträckning prioritera dessa förslag. MTM bör sträva efter att i högre grad arbeta med ett eget urval av ungdomslitteratur på engelska.
- **Lokala inläsningar.** Ansvar för vem som ska läsa in litteratur av lokalt intresse är i dag oklar och behöver utredas för ett mer nationellt jämnt bestånd av lokal litteratur.
- **Klart till kursstart.** MTM ska se över hur förtida produktion av förväntat efterfrågad kurslitteratur ska se ut. Utifrån statistik kring hur tidigare producerade titlar har använts ska det utredas om och hur en sådan verksamhet ska bedrivas.
- **Språklig mångfald.** MTM ska starta egen produktion av ett urval lättlästa titlar på finska. Det mer specifika behovet av medier på andra språk än svenska och engelska är inte känt. Parallellt med att beståndet fylls på ska behovet ses över i dialog med potentiella läsare och representanter för dessa.
- **Barnböcker prioriteras.** För barn och unga är det viktigt att kunna läsa böcker samtidigt som kompisarna. Därför bör MTM arbeta med en tydlig prioriteringsordning vid produktion.
- **Tidigt urval.** För våra användare som läser skönlitteratur och allmän facklitteratur är det angeläget att populära titlar blir producerade så snabbt som möjligt. Ambitionen är att mer frekvent göra eget, tidigt urval av sådana titlar och att sedan prioritera dessa i produktionen.
- **Lättlästa böcker med långsam inläsning.** MTM eftersträvar ett brett bestånd av lättlästa böcker som talbok med text. Många av läsarna med behov lättläst litteratur har också behov som gör att det ställs andra krav på talboks-inläsningen. MTM kommer att göra ett antal lättlästa titlar som talböcker med text med långsammare och extra tydlig inläsning. Detta ska sedan utvärderas.

Bilaga 1 – Fördelning inom beståndet

Nedan finns tabeller som visar fördelningen av titlar i Legimus (så som det såg i mitten av januari 2022). Antalet som redovisas omfattar både kultur- och utbildningsanslaget. En och samma titel kan finnas i flera olika medietyper.

Den stora andelen litteratur för vuxna beror på att de böcker som produceras på utbildningsanslaget nästan uteslutande är facklitteratur för vuxna. Av talböckerna som produceras inom ramen för Kulturanlaget utgör varje år barn- och ungdomslitteraturen 25%.

Fördelning på medietyp

Medietyp	Antal
Talbok (talbok och talbok med text)	162 882
Punktskrift	17 834
E-text	4 332
Teckenspråk	148

Fördelning på barn- och vuxenlitteratur

Kategori	Antal
Barn	22 629
Vuxen	122 936

Fördelning på skön- och facklitteratur

Kategori	Antal
Skön	68 141
Fack	78 074

Fördelning på språk (gäller språken med minst 100 titlar i beståndet; se separat tabell för nationella minoritetsspråken)

Språk	Antal
Svenska	116 364
Engelska	21 046
Tyska	554
Spanska	550
Franska	407
Norska	346
Ryska	304
Danska	270
Arabiska	214
Polska	156
Persiska	154
Estniska	152

Italienska	137
Turkiska	107

Fördelning på minoritetsspråk

Språk	Antal
Finska	4 261
Samiska (nordsamiska, sydsamiska och lulesamiska)	61
Romani	21
Meänkieli	19
Jiddisch	6

Bilaga 2 – Riktlinjer för urval på kulturanslaget

2022-02-16

Liksom övriga offentligt finansierade bibliotek i Sverige styrs MTM av Bibliotekslagen (2013:801). Prioriterade grupper för biblioteken är personer med funktionsnedsättning, barn och ungdomar samt de nationella minoriteterna och personer med annat modersmål än svenska. MTM ska också enligt sin myndighetsförordning (2010:796) integrera ett jämställdhets-, mångfalds- samt barnperspektiv i sin verksamhet.

Vid beslut om produktion utgår MTM ifrån följande kriterier:

- Popularitet – boken bedöms av myndigheten vara intressant för en bred grupp av läsare eller är önskad av flera användare av MTM:s produkter och tjänster
- Aktualitet – bokens författare eller ämnet bedöms av myndigheten vara aktuellt
- Bredd – boken bedöms av myndigheten behandla ett ämne som saknas eller är bristfälligt representerat i samlingen

Dialogen med användarna är viktig för MTM och MTM ser låntagarnas inläsnings- och punktskriftsförslag som ett sätt att berika samlingen av tillgängliga medier. Därför beaktas varje inläsningsförslag. MTM får dock in många fler förslag än det finns resurser att producera, vilket innebär att MTM inte kan producera alla förslag som kommer in.

Följande är alltid grund för avslag:

- Den tryckta boken går inte att få tag i och kan därmed inte produceras
- Boken består i stort sett enbart av bilder och kan därmed inte anpassas på ett tillfredsställande sätt
- Boken finns endast som ljudbok eller som e-bok där textunderlag inte går att få tag på
- Boken finns redan tillgänglig i ett tillgängligt format

Eftersom MTM:s resurser är begränsade kan ekonomiska överväganden behöva göras. I sådana fall bedöms inkomna förslag enligt följande bedömningsgrunder:

- Bokens grad av allmängiltighet (böcker av privat karaktär eller av lokalt intresse prioriteras inte)
- Bokens ämne (böcker i ämnen som redan finns flitigt representerade i samlingen prioriteras inte)
- Bokens utgivningsår (ju äldre boken i fråga är desto mindre aktuell kan den oftast bedömas vara)
- Bokens biblioteksspridning (ju fler bibliotek som boken i fråga finns på desto intressantare för en bred grupp av läsare kan den bedömas vara)

MTM avgör utformningen av tillgängliga medier.

MTM:s Generaldirektör har det yttersta ansvaret för vilka böcker som erbjuds i MTM:s bibliotek Legimus.

Bilaga 3 – Beskrivning av MTM:s medier i Legimus

Nedan följer en beskrivning av de olika medietyperna som finns representerade i beståndet i Legimus.

Olika typer av talböcker

Den klart största delen av MTM:s bestånd i Legimus utgörs av talböcker. Det finns en rad olika varianter av talböcker.

Talbok och talbok med text

En "vanlig" talbok är inläst med mänsklig röst och innehåller en inläsning av den tryckta bokens text.

En talbok med text innehåller en inläsning samt den tryckta bokens text och bilder. Vid läsning av en talbok med text visas text och bilder på skärm, samtidigt med uppspelning av ljudet. Uppläsningen följer texten, så kallad textmedföljning. En talbok med text är antingen inläst av en mänsklig röst eller framställd med syntetisk röst.

Alla barn- och ungdomsböcker som MTM producerar blir talbok med text, inläst med mänsklig röst. Undantaget är böcker på utomeuropeiska språk vilka endast innehåller en inläsning (ingen text).

MTM:s ambition är att alla de böcker på svenska som erbjuds i Legimus för barn och ungdomar ska ha både text och ljud. Observera att böcker som MTM förvärvar från utländska bibliotek och organisationer oftast inte innehåller text.

Talbok med syntetisk röst

En liten del av allmänlitteraturen men en majoritet av högskolelitteraturen görs som talbok med syntetiskt tal. Dessa böcker innehåller alltid den tryckta bokens text, som kan läsas samtidigt på skärm.

MTM arbetar aktivt med utveckling av de syntetiska rösterna, både på svenska och engelska. Produktionen av böcker med syntetisk röst ökar kontinuerligt. Denna ökning gäller i huvudsak facklitteratur på engelska.

Talbok för lästräning

Talbok för lästräning är en bok med lätt språk och tydlig text. Det finns två inläsningar av boken, en med normal hastighet och en långsam. Talbok för lästräning vänder sig främst till vuxna och barn med läs- och skrivsvårigheter. Användningen av talböcker för lästräning har minskat då appen Legimus ersatt behovet.

Litteratur för seende

Handböcker eller andra illustrerade böcker där bilderna är så viktiga att läsaren måste se dem för att tillgodogöra sig bokens innehåll görs som "fack-

eller skönlitteratur för seende”. Dessa läses främst in för personer som kan se bilderna men behöver texten uppläst.

Specialinläsningar

Specialinläsningar har lätt text och rak handling. Inläsningen är långsam, tydlig och gjord med inlevelse, ibland är det flera inläsare. Boken kan innehålla musikinslag och ljudillustrationer. Specialinläsningar är talböcker som främst är gjorda för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Olika former av punktskriftsböcker

MTM producerar olika typer av punktskriftsböcker för att kunna tillgodose låntagarnas skilda behov. Det finns böcker för nybörjare och för vana punktskriftsläsare, för vuxna med synnedsättning som läser för seende barn, och för seende vuxna som läser för barn med synnedsättning.

Punktskriftsbok

En ”vanlig” punktskriftsbok är tryckt punktskrift på papper i A4-format. Punktskriftsböckerna beställs via Legimus, de allra flesta punktskriftsböcker är så kallade enväglån som inte behöver lämnas tillbaka. En del av de specialproducerade punktskriftsböcker som beskrivs nedan lånas som ett cirkulationslån, vilket innebär att den ska lämnas tillbaka till MTM. Vilken typ av lån som gäller anges alltid i Legimus.

Originalbok med interfolierad punktskrift

Här är originalboken kompletterad med genomskinliga plastblad med punktskrift. Bokens hela text samt bildbeskrivning finns på plastbladet. Böckerna är avsedda för vuxna med synnedsättning som läser för seende barn.

Originalbok med inklistrad punktskrift

Här är punktskriften inklistrad direkt i den tryckta originalboken. Detta format används för böcker med lite text, som pekböcker och bilderböcker med rörliga delar. Böckerna är avsedda för vuxna med synnedsättning som läser för seende barn.

Punktskriftsbok med originalbok som bredvidbok

Bilderböcker för barn med längre texter. Den tryckta originalboken följer med i en ficka på punktskriftsbokens pärm. Punktskriftsboken innehåller den tryckta originalbokens text och bildbeskrivningar. Böckerna är avsedda för vuxna med synnedsättning som läser för seende barn.

Punktskriftsbok med bredvidbok lätt att läsa

Enklare kapitelböcker i glestryck för egen läsning. Boken utgör max 1 volym punktskrift. Den tryckta originalboken följer med i en ficka på punktskriftsbokens pärm.

Punktskriftsbok för lästräning

Den tryckta originaltexten bifogas punktskriftsboken, antingen hela originalboken eller originaltexten tryckt i punktskriftsboken. En inläsning av texten i två (eller i äldre böcker tre) läshastigheter medföljer. Punktskriftsbok för lästräning finns både för vuxna och för barn.

Punktskriftsbok med taktil bild

I en del punktskriftsböcker för både barn och vuxna finns taktila bilder i form av så kallade svällpappersbilder. Det kan till exempel vara kartor, djur eller barnboksfigurer.

Punktskriftsböcker för personer med intellektuell funktionsnedsättning

Här anpassas texten dels efter målgrupp, dels efter förlaga. Böckerna kan till exempel göras i glestryck. Glestryck innebär att varannan rad i punktskriftsboken är blank, vilket hjälper den ovane läsaren att hålla orientering på sidan.

Taktila bilderböcker

I en taktil bilderbok har den tryckta originalbokens bilder överförts till taktil bild. Det görs med hjälp av kollagebilder och reliefer i kontrastrika färger, former och material. Originalbokens text finns med som punktskrift och med stor stil.

Ibland finns även *Tecken som stöd* med i boken. Böckerna finns tillgängliga både som lån och till försäljning till bibliotek och institutioner.

E-text

En e-textbok innehåller digitalt lagrad text som läses i en dator tillsammans med anpassningar så som talsyntes, skärmförstoring eller punktskriftsdisplay. Uppslagsverk och lexikon framställs vanligtvis som e-text, eftersom denna typ av litteratur är svår att göra som talbok.

Teckenspråk

De teckenspråkiga titlar som Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, producerat i dvd-format finns tillgängliga via legimus.se.